

hire 1958). J. Wellhausen'dan tercümedir. **5. Vichetü'l-İslâm, nazaruhû fi'l-harekâtü'l-âdîse fi'l-âlemi'l-İslâmî** (Kahire, ts.). H. A. R. Gibb, L. Massignon ve diğer bazı şarkiyatçıların İslâm dünyasında yeni ortaya çıkan olayların yorumuna dayanan makalelerinin tercümesinden ibarettir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Abdülhâdî Ebû Rîde, "el-Ümmetü'l-İslâmiyye: vaḥdetühâ ve vasaṭıyyetühâ" (1988'de Cezayir'de düzenlenen XXII. İslâm Düşüncesi Sempozyumu'na tebliğ olarak sunulmuştur); a.m.f., "Ḥıtaṭün muḫteraha li-tecdîdi 'ilmî'l-İslâm" (1991'de Ezher Üniversitesi Usûlüddin Fakültesi'nde düzenlenen kongreye tebliğ olarak sunulmuştur); Kindî, *Resâ' il* (nşr. M. Abdülhâdî Ebû Rîde), Kahire 1950-53, nâşirin girişi, I, 1-80; T. J. De Boer, *Târîhu'l-felsefe fi'l-İslâm* (trc. M. Abdülhâdî Ebû Rîde), Beyrut 1981, mütercimnin notları (maddenin yazımında, müellifin hocası ve yakın dostu olan Ebû Rîde ile sohbetleri sırasında hayatı ve düşünceleri hakkında tuttuğu özel notlardan da faydalanılmıştır).

FAYSAL BEDİR AVN

EBÜ RİFÂA

(أبو رفاعة)

Ebû Rifâa Temîm b. Esîd
b. Adî el-Adevî
(ö. 44/664)

Sahâbî.

Adının Abdullah b. Hâris b. Esed, baba adının Esed, Üseyd veya Nüzeyr olduğu da zikredilmektedir. Benî Adî kabilesinden olup Mudarî nisbesiyle de anılan Ebû Rifâa'nın hangi tarihte müslüman olduğu bilinmemekle beraber Hz. Peygamber'den İslâmiyet hakkında ilk bilgileri almasıyla ilgili olay dikkat çekicidir. Bizzat anlattığına göre bir gün Resûlullah minberde konuşurken Mescid-i Nebevî'ye giren Ebû Rifâa Resûl-i Ekrem'e hitaben, "Dini hakkında hiçbir şey bilmeyen garip bir adam geldi; dinini sorup öğrenmek istiyor" dedi. Hz. Peygamber konuşmasını keserek minberden indi ve Ebû Rifâa'nın yanına geleerek ona İslâmiyet hakkında bilgi verdi. Sonra tekrar minbere çıktı ve konuşmasını tamamladı (Müslim, "Cum'a", 60). Ebû Rifâa, Bakara sûresini Hz. Peygamber'den öğrendikten sonra onu bir daha unutmadığını söyler, gece boyunca namaz kıldığı halde hiç yorgunluk hissetmediğini belirtirdi.

Ebû Rifâa hakkında yukarıda zikredilen rivayet sadece Müslim, Nesâî ve Ah-

med b. Hanbel'in eserlerinde yer almakta, diğer güvenilir kaynaklarda başka bir rivayeti bulunmamaktadır. Kendisinden Sile b. Eşyem, İbn Sîrîn ve Humeyd b. Hilâl rivayette bulunmuşlardır.

Basra'ya yerleşen sahâbîler arasında adı geçen Ebû Rifâa 44 (664) yılında Abdurrahman b. Semûre kumandasındaki orduya katılarak Sicistan'a gitti. Ordunun Kâbil Kalesi'ni kuşattığı günlerde bir askerî birlikle gece keşfine çıktı ve bu sırada düşman askerleri tarafından şehid edildi. Onun kabrinin Beyhak'ta olduğunu söyleyenler de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 80; Müslim, "Cum'a", 60; Nesâî, "Zinet", 122; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, VII, 68-70; Buhârî, *eṭ-Târîhu'l-kebir*, II, 151; Dülâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ*, Haydarâbâd 1322 — Beyrut 1402/1983, s. 29; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 440; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 67; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 255-256; VI, 110-111; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 14-15; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 70; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 96.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÜ RİGÂL

(أبو رغال)

(ö. 570 [?])

Kâbe'yi yıkmak üzere çıktığı sefer sırasında Ebrehe'ye kulavuzluk eden Tâifli.

Kaynaklarda hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Adı, nesbi ve menşei-ne dair farklı rivayetler vardır. Hatta bazı araştırmacılar tarafından efsanevî bir kişi olarak gösterilmektedir (Â, IV, 44; *El²* [İng.], I, 144). Bir rivayete göre, Ebrehe Kâbe'yi yıkmak için çıktığı sefer esnasında Tâif'e varınca Sakîf kabilesinin ileri gelenleri, reisleri Mes'ûd b. Muattib ile beraber kendisini karşılayarak emrine âmâde olduklarını, Lât Mâbedi'ne dokunmadığı takdirde erzak ve rehber vereceklerini söylediler. Ebrehe'nin bu teklifi kabul etmesi üzerine Ebû Rigâl'i rehber olarak görevlendirdiler. Ebû Rigâl onları Mekke yakınlarındaki Mugammes'e kadar götürdü ve burada âniden öldü. Araplar onun ölümünü ilâhî gazabın bir tezahürü olarak yorumladılar ve bu tarihten itibaren bir hain nazarıyla baktıkları Ebû Rigâl'in mezarını taşlamayı gelenek haline getirdiler. Emevîler devrinin meşhur şairlerinden Cerîr b. Atıye (ö. 110/728 [?]) Ferezdak'ı hicveder-

ken, "Onun mezarını Ebû Rigâl'in mezarı gibi lânet ve nefretle taşıyın" demiştir. Bu sözler, onun mezarının ölümünden 150 yıl sonra hâlâ taşlandığını göstermektedir. Ebû Rigâl'in kendi kabillerine mensup olmasından dolayı Sakîfliler'in utanç duydukları Hassân b. Sâbit'in bir şiirinden anlaşılmaktadır (Â, VIII, 446).

İbn Kuteybe ve Mes'ûdî gibi bazı tarihçilerin kaydettiği, Sakîfliler'i müdafaa maksadı güden başka bir rivayete göre Ebû Rigâl, Sâlih peygamber tarafından zekât toplamak üzere Mekke'ye gönderilmiş, ancak Mekke halkına yaptığı zulüm ve haksızlıklar yüzünden Sakîf (Kasî b. Münebbih) tarafından öldürülmüştür. Kötü niyetle uydurulduğu söylenen bazı rivayetlerde Sakîf ile Ebû Rigâl aynı kişi olarak gösterilmektedir (Â, X, 97).

Diğer bir rivayette ise Ebû Rigâl'in Semûd kavmine mensup olduğu, onların kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. Sâlih'e inanmadıkları için Allah tarafından helâk edildikleri, Ebû Rigâl'in o sırada Mekke'de Allah'ın haremindedir bulunduğu için söz konusu felâketten kurtulduğu, ancak Mekke'den ayrıldıktan kısa bir süre sonra onun da öldüğü ifade edilmektedir (Taberî, *Târîh*, I, 231-232). Hz. Peygamber, Tebûk Gazvesi sırasında Hicr'den geçerken ashabına Semûd kavminin başına gelen bu felâketi anlatmış ve onlara buradan su almamalarını emretmiştir (*Tecrid Tercesmesi*, IX, 135).

Bu rivayetler daha sonra birbirine karşıştırılmış ve farklı şekiller almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcü'l-ârus, "rgl" md.; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 149; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), I, 142-143; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, s. 91; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 230-232; II, 132; a.m.f., *Câmi'ü'l-beyân*, XXX, 194; Mes'ûdî, *Mürâcu'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 78-79; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 161; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 443; *Tecrid Tercesmesi*, IX, 135; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924-27, I, 340-341; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, I, 513; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 518-519; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-Ârab ḳable'l-İslâm*, İskenderiye, ts. (Dâru Lübnan), s. 140; Nâdiye Hüsnî Sakr, *eṭ-Ta'îf fi'l-âşri'l-câhilt ve şadri'l-İslâm*, Cidde 1401/1981, s. 34; Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara 1982, s. 23, 110; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 198; "Ebû Rigâl", *Â*, IV, 44; Fr. Buhl, "Mugammes", a.e., VIII, 446; H. Lammens, "Sakîf", a.e., X, 97-98; S. A. Bonebakker, "Abû Righâl", *El²* (İng.), I, 144-145.

AHMET LÜTFİ KAZANCI